

УДК796.2-056.3

КЛАСИФІКАЦІЯ РУХЛИВИХ ІГОР ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Лариса КУЗНЕЦОВА

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. У статті подано аналіз впливу рухливих ігор на життєдіяльність дитини з вадами розумового розвитку. Розглянуто філософські аспекти виникнення рухливих ігор та їх вплив на фізичний та психічний стан молодших школярів з особливими потребами, вплив рухливих ігор на емоційну сторону життя хворої дитини. Установлено взаємозв'язок між рухливою грою та емоційним станом дитини за двома типами. Виявлено специфічні особливості ігрової діяльності дітей із цією нозологією. Подано різноманітні класифікації рухливих ігор, які використовуються в роботі з дітьми з вадами розумового розвитку.

Ключові слова: рухливі ігри, класифікація, вади розумового розвитку, фізичний, психічний та емоційний стан.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найпоширенішою патологією дитячого віку є розумова відсталість. Аналіз наукової та методичної літератури показав, що існує досить велика кількість публікацій, вивчення проблеми організації занять фізичним вихованням дітей із різними захворюваннями. Багато публікацій присвячено впливу різних видів рухової діяльності, таких як плавання, елементи важкої і легкої атлетики, спортивні ігри (баскетбол, волейбол, настільний теніс) ритміка, на розвиток дітей зі згаданою нозологією.

У своїх роботах А.А Дмитрієв [4] підкреслює, що під час проведення занять ритмікою необхідно враховувати тяжкість та характер рухових порушень, особливості формування рухової сфери, вікові особливості учнів, стежити за відповідністю змісту й методів фізичного виховання, руховими й функціональними можливостями дітей із вадами розумового розвитку.

Для ефективного вирішення завдань корекції розвитку рухової сфери дітей з цією нозологією автори рекомендують використовувати елементи різних видів рухливих і спортивних ігор, конкретно баскетболу, який створює необмежені можливості впливу на сфери життєдіяльності дітей із вадами розумового розвитку.

У дослідженнях Н.Ж. Булгакової, Л.М Шипіциної та інших авторів виявлено, що під час занять плаванням у дітей із вадами розумового розвитку значно підвищується рівень розвитку всіх фізичних якостей, поліпшуються показники емоційного стану, зміцнюються м'язи рук, ніг, черевного преса, спини, збільшується стійкість до гіпоксії, зменшується втома та виникає бажання продовжити заняття плаванням.

Важливо, що проведення фізкультурно-оздоровчих занять (рухливих ігор) з дітьми, що мають відхилення в розумовому розвитку на сьогоднішні залишаються мало обґрунтованими і недостатньо розробленими.

Гра, для дітей, на думку В. Франкла [13], – спосіб навчитися того, чого їх ніхто не може навчити. Гра – це єдина центральна діяльність дитини, яка існує завжди і скрізь.

У загальній системі корекційно-педагогічної роботи з розумово-відсталими молодшими школярами певне місце займають рухливі ігри. Вони є ефективним засобом виховання, навчання корекції та розвитку дитини з порушенням інтелектуальної сфери.

Рухливі ігри, передусім, спрямовані на фізичне виховання молодших школярів з порушенням інтелекту, на розвиток рухів, загальне оздоровлення, корекцію недоліків фізичного розвитку. Важливо й те, що рухливі ігри сприяють формуванню та розвиткові особистісних якостей дітей: інтересу до навколишнього середовища, позитивному ставленню до товаришів, партнерства, уміння діяти в колективі, наполегливості, прагнення до досягнення успіху, цілеспрямованості, кмітливості, організованості, дисциплінованості, сміливості, довірливої уваги, уміння долати сильні труднощі, контролювати свої дії. Рухливі ігри здійснюють свій внесок у розвиток ігрової діяльності, збагачують її [3].

Недорозвиток ігрової діяльності в дітей з аномальним розвитком виявляється ніби «запрограмованим» уже в ранньому дитинстві. Основні причини, що гальмують самостійне послідовне становлення гри – низький рівень пізнавальної активності, запізнювання в термінах оволодіння руховими функціями, предметними діями, мовою, емоційним і ситуативно-діловим спілкуванням із дорослими [11].

Система навчання гри дітей із вадами розумового розвитку будується на визнанні того, що гра виступає найдієвішим засобом корекції психофізичного розвитку розумово відсталих дітей. Процес навчання гри, який ми розглядаємо як особливу форму взаємодії дорослих із дітьми, забезпечує не стільки формування певних ігрових умінь і навичок, скільки активізацію їх психічної і рухової сфери, розвиток усіх пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, навичок спілкування з дорослими й однолітками. Навчання дітей гри будується на основі глибокого знання і врахування індивідуальних можливостей розвитку кожної дитини, що є традиційним підходом у спеціальній педагогіці [12].

Німецький філософ Ф.Г. Юнгер [14] у сенс гри вкладав глибокий філософський зміст і писав про те, що гра – єдине природне, що є у світі, розділивши при цьому ігри на три види: засновані на щасливому випадку, засновані на майстерності, засновані на наслідуванні.

Т.М. Полякова [9] пише, що ще в античній філософії поняття «гра» мало кілька сенсів: пов'язана з самим життям (свята, танці), це заняття, яке допомагає піднятися духовно. Платон та Аристотель пропонували вводити гру як ліки для заспокоєння душі й натхнення.

У статті Ю.А. Загородневої [5] йдеться про те, що ні в одну епоху, в жодній цивілізації роль гри не обмежувалася лише забавою, приємним проведенням часу. Її роль завжди була значно ширше. Гра завжди відбивала складні психологічні потреби в пізнанні світу, у його розумінні. Гра – творча продуктивна діяльність людини, яка є важливим чинником соціалізації дітей, їхнього психічного та психологічного розвитку.

М.М. Саїнчук [10] аналізує погляди древніх філософів на таке явище як гра і називає її інстинктом життя, наповненим грою, що складається з гри і є неможливим без гри. Отже, в інстинкті життя немає сильнішого підінстинкту, ніж гра.

Деякі автори зазначають [1, 3], що правильний добір рухливих ігор з урахуванням психофізичного стану дитини дозволить удосконалити не тільки такі якості як швидкість, спритність і витривалість, які найбільш активно проявляються і вдосконалюються під час проведення рухливих ігор, але і поліпшать емоційний фон, стимулюючи активну розумову діяльність.

Цілеспрямоване емоційно-ігрове навантаження має стимулювальну дію на організм дітей, сприяє задоволенню їх природної потреби в русі.

Гра школяра насичена найрізноманітнішими емоціями, здивуванням, хвилюванням, радістю, захопленням та інше. Це дає можливість використовувати ігрову діяльність не тільки для розвитку та виховання особистості дитини, а й для профілактики та корекції його психічних станів.

На існування особливого, емоційного плану гри звертали увагу багато вчених-психологів. Вони підкреслювали, що основний зміст гри полягає в різноманітних переживаннях, значущих для дитини, що в процесі гри відбувається глибокі перетворення первісних, афективних тенденцій і задумів, що склалися в його життєвому досвіді. Взаємозв'язок між грою і емоційним станом дітей виступає у двох планах, установлення і вдосконалення ігрової діяльності впливає на виникнення й розвиток емоцій, емоції, що сформувалися, впливають на розвиток гри певного змісту.

Різний характер переживань, що виникають під час гри, дозволяє виокремити два типи емоційної поведінки дітей раннього віку.

У емоційно активних яскраво виражений інтерес до гри в цілому і до дій з одним або кількома предметами. Вони грають упродовж тривалого часу.

У емоційно пасивних дітей гра має характер побіжного, поверхового ознайомлення з іграшками. Загальний час їх діяльності нетривалий. Емоційні прояви вкрай бідні. Не спостерігається яскраво вираженої радості чи здивування. [6].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно теми 3.1.2 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010рр. «Науково методичні засади удосконалення викладання дисципліни» теорія і методика фізичного виховання (номер державної реєстрації 0106U010782) і теми 3.1 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015рр. «Удосконалення програмно нормативних засад фізичного виховання в навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0111U001733).

Мета дослідження – розробити класифікацію рухливих ігор для молодших школярів з вадами розумового розвитку на основі аналізу літературних джерел для подальшого застосування у процесі адаптивного фізичного виховання.

Методи та організація досліджень. У процесі досліджень застосовувалися такі методи: аналіз і вивчення літературних джерел, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент.

Експериментальна частина проводилася на базі Смілянського дитячого будинку-інтернату Черкаської області для дітей з вадами розумового розвитку. У дослідженнях взяли участь 40 вихованців: із них 20 хлопчиків і 20 дівчаток віком 7 – 14 років із загальним діагнозом «Розумова відсталість помірного ступеня».

Результати досліджень та їх обговорення. Широке застосування рухливих ігор у педагогічній практиці нерідко вимагає їх класифікації, створення угруповань, тобто цілеспрямованого добору їх за певними ознаками для вирішення різних педагогічних завдань, які ставляться в процесі роботи. Це допомагає орієнтуватися у ситуаціях, які виникають, служить основою для спостережень, узагальнювальних висновків і прогнозів [7].

За результатами досліджень та аналізу літературних джерел з цієї проблематики можливо класифікувати рухливі ігри як індивідуальні (поодинокі), які організують самі діти (ігри з м'ячем, скакалкою, різними стрибками) і колективні (групові), у яких беруть участь кілька дітей (рис.1).

Рис.1. Класифікація рухливих ігор

У педагогічній практиці з молодшими школярами використовують 2 основні види рухливих ігор:

1. Вільні ігри, у яких учасники самі приймають рішення і самі його здійснюють. У молодших школярів вони найчастіше бувають сюжетними (рольовими). Сюжетно-рольові рухливі ігри мають готовий сюжет і чітко встановлені правила.

2. Організовані рухливі ігри зі встановленими правилами, які вимагають керівництва дорослих. Такі ігри надзвичайно різноманітні за своїм змістом.

Поділ ігор:

1. Прості, некомандні рухливі ігри: «Вовк та козлята», «Пташки полетіли», (ведучим може бути вихователь або дехто з учнів)ю

2. Командні рухливі ігри: «Рибалка та рибки», «День і ніч» (ведучим може бути вихователь).

В основу класифікації рухливих ігор покладено найрізноманітніші критерії: складність гри, вік дітей, ступінь підготовленості та рухливості, види рухів, психофізичні якості, зміст гри та багато іншого.

Рухливі ігри та розваги дуже різноманітні за своїм змістом, особливостями проведення, тому різні автори класифікують і систематизують ігри за різними ознаками.

О.К. Корносенко, В.В. Бондаренко, П.В. Хоменко [7] систематизують ігри, забави та розваги з використання в них певного інвентарю (з предметами і без них).

Г.В. Воробей – за віковим розподілом (ігри для дітей молодшого шкільного віку, ігри для дітей середнього шкільного віку та ігри для дітей старшого шкільного віку) [2].

О. Лесько, В. Трач – за інтенсивністю, за розвитком фізичних якостей, за співвідношенням складності сюжету та віку гравців [8].

Класифікації рухливих ігор:

1. Ігри з простим сюжетом і ті ігри, які потребують детальних і неодноразових пояснень та повторень.

2. За рухами, які найчастіше використовуються під час проведення рухливих ігор: біг, стрибки, присідання, лазіння, кидки та перекидання предметів.

3. Ігри на уроці, на перерві, під час фізкультхвилинок, на прогулянці, під час екскурсій, на святі, дитячому ранку, під час логопедичних занять, занять ЛФК).

4. Ігри, які проводять у теплу пору року та ігри, які відбуваються в зимову пору року.

5. Ігри, які проводять у приміщенні та на свіжому повітрі.

Під час кожної рухливої гри, незважаючи на місце та умови проведення, педагог повинен враховувати фактори, які забезпечують користь та успішність проведення гри: стать тих, хто займається, вік учнів, стан здоров'я, рівень фізичної підготовленості дітей, фізичний і психічний стан хворої дитини, емоційний стан, настрій та самопочуття, рекомендації медичних працівників.

Висновки:

1. Рухлива гра, виступаючи спочатку як дитяча забава, розвага, дозволяє вирішувати велику кількість корекційних завдань, ініціюючи активність самих дітей.

2. Поєднуючи в будь-якій грі фізичні вправи, емоційний настрій і смислове навантаження, ми наближаємо не здорову дитину до природних умов життя, сприяючи засвоєнню елементів та навичок соціальної адаптації.

3. Наведені класифікації рухливих ігор з урахуванням психофізичного стану дитини з розумовою відсталістю дозволяють, відповідно до завдань, які вирішувалися під час досліджень та аналізу літературних джерел, удосконалювати не тільки її рухові навички, а й поліпшувати емоційний стан і настрій учнів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у розробці технології проведення рухливих ігор як основного засобу адаптивного фізичного виховання дітей з вадами розумового розвитку та подальшої їх адаптації в соціумі.

Список літератури

1. Аксьонова Л. І. Спеціальна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів / Л. І. Аксьонова [та ін.]. – М. : Академія, 2002. – 400 с.

2. Воробей Г. В. Народні ігри та забави у фізичному загартуванні молодших школярів різних етнографічних груп Прикарпатського краю : автореф. дис. на здобуття наук. ступенів канд. пед. наук / Г. В. Воробей. – К., 1997. – 17 с.

3. Гаврилушкіна О. П. Виховання і навчання розумово відсталих дошкільників / О. П. Гаврилушкіна, Н. Д. Соколова. – М. : Просвіта, 1985. – 72 с.

4. *Дмитрієв А. А.* Фізична культура в спеціальній освіті : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. зав. / А. А. Дмитрієв. – М. : Академія, 2002. – 176 с.
5. *Загороднева Ю. А.* Гра як культурний феномен : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. НП «Сибірська асоціація консультантів», 2011.
6. *Кащенко В. П.* Педагогічна корекція і виправлення недоліків характеру в дітей і підлітків : посіб. для студ. вищ. і серед пед. учб. закладів / В. П. Кащенко. – М. : Академія, 2000. – 304 с.
7. *Корносенко О. К.* Теорія і методика викладання рухливих ігор і забав : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / О. К. Корносенко, В. В. Бондаренко, П. В. Хоменко. – Полтава, 2012. – 312 с.
8. *Лесько О.* Рухливі ігри для молодших школярів із затримкою психічного розвитку : навч.-метод. посіб. / О. Лесько, В. Н. Трач – Л., 2004. – 88 с.
9. *Полякова Т. Н.* Гра як умова творчого розвитку суб'єктів освітнього процесу / Т. Н. Полякова // Початкова школа. – № 12. – 2009. – С. 75 – 78.
10. *Сайнчук М. М.* Латентна природа гри: людський інстинкт чи забаганки (намагання збагнути ігрову поведінку школярів і студентів) / М. М. Сайнчук // Теорія і методика фіз. вих. і спорту. – 2010. – № 2. – С. 87 – 92.
11. *Соколова Н. Д.* Ігрова діяльність розумово відсталих дошкільників : книга для вчителя і вихователя / Н. Д. Соколова, за ред. Л. П. Носкової. – М. : Просвіта, 1993. – С.135 – 147.
12. *Федосєєва О. А.* Особливості ігрової діяльності дітей з інтелектуальною недостатністю / О. А. Федосєєва // Молодий вчений. – 2012. – № 11. – С. 489 – 491.
13. *Франкл В.* Людина в пошуках сенсу / В. Франкл. – М., 1990. – С. 55 – 56.
14. *Юнгер Ф. Г.* Ігри. Ключ до їх значення / Ф. Г. Юнгер. – СПб. : Володимир Даль, 2012. – С. 7 – 12.

КЛАССИФИКАЦИЯ ПОДВИЖНЫХ ИГР ДЛЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Лариса КУЗНЕЦОВА

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. В статье представлен анализ влияния подвижных игр на жизнедеятельность ребенка с отклонениями умственного развития. Рассмотрены философские аспекты возникновения подвижных игр и их влияние на физическое и психическое состояние младших школьников с особыми потребностями, влияние подвижных игр на эмоциональную сторону жизни нездорового ребенка. Установлена взаимосвязь между подвижной игрой и эмоциональным состоянием ребенка по двум типам. Установлены специфические особенности игровой деятельности детей с данной нозологией. Представлены разнообразные классификации подвижных игр, которые используются в работе с детьми с отклонениями умственного развития.

Ключевые слова: подвижные игры, классификация, отклонения умственного развития, физическое, психическое и эмоциональное состояние.

CLASSIFICATION OF MOBILE GAMES FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Larysa KUZNETSOVA

National University of Physical Education and Sport of Ukraine

Abstract. The article analyzes the impact of mobile games on the vital functions of the child with mental disabilities. Philosophical aspects of the emergence of mobile games and their impact on the physical and mental state of primary school children with special needs, the impact of mobile games on the emotional side of a sick child life are considered. Interrelation between a mobile game and emotional state of pupils is set in two types. Specific features of the game activity of children with this nosology are revealed. Various classifications of mobile games, which are used in the work with children with mental disabilities, are given.

Keywords: mobile games, classification, mental disabilities, physical, mental and emotional state.